

METODIKA PRO DISKUZE PO FILMU GADŽO

v rámci projektu
Distribuce a diskuze k filmu „Gadžo“

Úplně první věc, kterou si lektor musí uvědomit, je skutečnost, že předsudky nevznikají většinou na základě racionálních úvah, a dokonce ani zkušeností, ale vznikají na základě obecně sdílených a v rodinách předávaných emocí.

Co se týká argumentace proti předsudkům, tak její základní nedostatek je, že se obvykle pohybuje ve dvou základních rovinách. Jednak v té, že se vysvětluje, proč Romové dělají to či ono (historií, diskriminací), a jednak v té, že informace jsou zveličené a zkreslené médií i novodobými legendami (Romové v lékárně, berou dávky, atd.).

PROTO je potřeba být velice opatrný. Nemluvit jen pořád o tom, že je nějaká informace nepravdivá, nebo že problémy jsou pochopitelné, když ti lidé žijí v ghettech. Protože když se střídají tyto dva typy argumentace, vypadá to, že se Romům „nadržuje“, že jejich obhájce nechce vůbec připustit, že jsou nějaké problémy, že vidí svět růžovými brýlemi.

TEDY: vždy, když někdo vypráví osobní zkušenost, je třeba být maximálně empatický, vyslechnout ho až do konce! A to i v případě, že existuje podezření, že si vymýšlí, že zveličuje. To je asi nejdůležitější pravidlo – **nepřerušovat**, nechat doříct až do konce. Často se v příspěvku pak objeví i něco, od čeho se lze odpíchnout, ukáže se, že to ten člověk sám nevidí tak černobíle.

Přemýšlíme-li o tom „co s cikány“, je důležité předat dál, že represe, sestěhovávání do ghatt, vyhánění, apod. nemohou nikam vést (kromě plynových komor). Současná situace je do velké míry právě důsledkem těchto represivních postupů. Ukazuje se, že sestěhováním do ghatta se situace nijak neřeší, naopak zhoršuje, a to i pro obyvatele mimo ghetto, kteří žijí v sousedství (ve stejném městě).

Proto, nechceme-li připustit další holocaust, je jediná cesta: integrace. A mnohým Romům se to podařilo. Není tedy pravda, že to není možné.

Zkusím jednou dvěma větami odpovědět na nejčastější otázky, nicméně to zamyšlení na začátku je důležité, protože budu dělat právě to, před čím hned v úvodu varuji: Všechno vysvětlovat a uvádět na pravou míru. Ti, co budou v kontaktu se studenty, musí tuto argumentaci používat opatrně a s citem.

PROČ NECHTĚJÍ PRACOVAT?

Ve velké části země je vysoká nezaměstnanost. Nepracuje tedy i řada „bílých“ (etnických Čechů). Před rokem 1989 Romové pracovali, ale často přišli o práci jako jedni z prvních. Nicméně řada Romů pracuje i dnes, i když třeba nemají stálé zaměstnání, dělají brigády. Pracují načerno. Sehnat trvalé zaměstnání je prostě problém, nejen pro Romy.

Mnozí pracovat chtějí, jiní zase ne, nebo si třeba už zvykli, že do práce nechodí a nevěří, že by nějakou mohli získat. Děti rodičů, kteří nepracují, jen těžko budou hledat práci.

PROČ NEPOSÍLAJÍ DĚTI DO ŠKOLY?

Řada romských dětí do školy chodí normálně. Vidět jsou hlavně ti „problémoví“, kteří nechodí. Nicméně je fakt, že pro Romy velice často není škola prostředkem k tomu, aby se něco naučili a pak něco uměli a v životě to dělali. Čím jsou chudší a méně vzdělaní rodiče, tím méně chápou, že vzdělání může pomoci v životě. Zejména pokud mají třeba v příbuzenstvu, nebo mezi sousedy, lidi, kteří jsou vyučení, a přesto nemohou sehnat práci, jsou demotivovaní. Školu taky často vnímají jako nepřátelský prostor. Bojí se tam.

ONI SE NECHTĚJÍ PŘIZPŮSOBIT!

Ve filmu je dobře vidět život v ghettu. K čemu se mají lidé, kteří žijí v něm, přizpůsobovat? Přizpůsobují se přirozeně právě životu tam a svým sousedům. Tedy i neproblémová rodina se většinou dostane rychle na dno, když se tam nastěhuje (čest výjimkám). Děti se chytanou feťácké party, dospělí spíše uvyknou tomu, že nechodí do práce. Zapojí se do drobné kriminality, atd.

ŽIJÍ TADY UŽ DLOUHO, OSTATNÍ CIZINCI JSOU V POHODĚ, JEN S NIMI JSOU PROBLÉMY.

„Problémy“ jsou se všemi menšinami, stejně jako jsou problémy i s Čechy. Jen většinou nejsou u nás na první pohled tak snadno rozpoznatelní. Je tedy snazší se zařadit (přistěhovat se kupříkladu mezi bílé) pro Ukrajince, než pro Romy. Vietnamci žijí často také v etnických ghettech.

DĚLAJÍ BORDEL.

Početnější rodiny opravdu dělají víc hluku než ty méně početné. Romové se opravdu v průměru více shlukují než etničtí Češi. Ale zajímavé na Tomášově výpravě do rodiny, která mu chtěla ukázat, že se u nich nedá žít, je to, že když tam přijel, „zrovna“ žádný hluk nebyl. A druhý den místo strašného shluku opilých Romů a bordelu přišly jen ženské, kterým vadilo, jak o nich mluví.

A jedno víčko na zemi. Pán několikrát řekl „že se diví“. To neznámá, že ti lidé lhali. Jen své problémy vnímají zveličeně. Občasný hluk jako neustálý hluk a občasný bordel jako neustálý bordel.

BEROU DÁVKY.

Dávky bere každý, kdo na ně má nárok. Neexistují žádné speciální „cikánské dávky“. Prostě opravdu neexistují.

MAJÍ HODNĚ DĚTÍ KVŮLI DÁVKÁM.

Děti stojí mnohem víc, než mohou poskytnout jakékoli dávky. Skutečný důvod toho, že mají hodně dětí, je v tom, že nemají vzdělání a rodina je jejich často jedinou životní náplní. Statistiky ukazují, že čím většího vzdělání ženy dosahují, tím méně mívají děti (v průměru! samozřejmě). S nadsázkou se tedy dá říct, že bohatí mají dětí méně, chudí více. Vysokoškolsky vzdělané Romky mají stejně málo dětí jako vysokoškolsky vzdělané Češky.

MAJÍ VYSOKOU KRIMINALITU.

Kriminalita skupin žijících v ghettech a na okraji společnosti je dvakrát až čtyřikrát vyšší než v okolní populaci. Takové jsou statistiky v celém světě. Romové z toho podle odhadů ministerstva vnitra nijak nevybočují. Jejich podíl na kriminalitě se ale zdá větší proto, že se vždycky zdůrazňuje, že se jednalo o Roma. Až z toho mnozí lidé usuzují, že nejsnazší je svést všechno na Romy, když ti páchají všechnu kriminalitu. Takhle uvažoval i chlapec z Břeclavi, když napadení svedl na Romy. Kolotoč, který nastal, ho musel překvapit. Určitě nečekal, že lidé začnou demonstrovat, když se takové věci dějí podle něj každý den. Nedějí a proto byla reakce ve městě tak drastická. Poslední dobou se skoro každý násilný čin Romů, a to i úplně banální, stává mediální aférou.

MÁME STRACH, KDYŽ JE VIDÍME.

Otec Tomáše jel na narozeniny, ale sám přiznal, že se bál. A to přesto, že jel k lidem, které znal z videa, viděl, že nejsou hrůzostrašní, věděl, že u nich jejich syn několik měsíců žil a má je rád. Přesto se bál. Strach se většinou nedá překonat vědomě. Je zapříčiněn hluboce zakořeněnými předsudky (někdy způsobený reálnou negativní zkušeností) a těžko se s ním bojuje. Je dobré si strach umět přiznat, pak se s ním lépe bojuje.

POŘÁD SI STĚŽUJÍ NA DISKRIMINACI.

Když přijde řeč na chování romské mládeže (dělají bordel, nechtějí se přizpůsobit), přitakejte, že je určitě celá řada romských sígrů a spratků, ale upozorněte na to, že se s nimi svezou všichni mladí Romové. Když někam kupříkladu přijde Viktor, působí na všechny jako cigán, tedy potíživista, zloděj, lhář, jak k tomu přijde? A kolik takových Viktorů bude mít v životě problémy jen proto, že předjímáme?

EXTREMISTICKÁ ŘEŠENÍ

Každé odsouvání problémů na okraj (vystěhovat, odstěhovat) zákonitě vede k větší izolaci a tím pádem k ještě větším problémům. Nakonec se ale něco dělat musí, protože ghetta jsou už neudržitelná. Nebezpečí, které v těchto líbivých řešeních je, velice dobře shrnula ta paní, která mluvila o tom, proč nebude volit Vandase.

DŮLEŽITÁ ROLE „OSOBNÍ“ ZNÁMOSTI

V odpovědích vedte studenty k tomu, aby si uvědomili, jak na ně ve filmu působili Romové, kteří tam vystupovali kontinuálně, a jak na ně působili Ti, kteří se tam jen „mihli“. Ať se zamyslí nad tím, jak se lidé proměňují, když je lépe známe. (V zásadě to funguje obecně tak, že čím lépe toho člověka známe, tím méně na nás působí obecné předsudky.)

ROZPROUDĚNÍ DISKUZE

Vzhledem k tomu, že se diskuze ze začátku špatně rozvíjí, je potřeba, aby měl lektor připravenou sadu otázek, kterou studenty vyprovokuje k mluvení. První otázky mohou směřovat třeba k tomu, zda by studenti byli ochotní bydlet v ghettu. Proto by si měl lektor zjistit, jaká ghetta jsou nejbližší, nebo nejznámější v místě, kde studenti bydlí. Podle odpovědí pak dále rozvíjet, proč ano, proč ne.

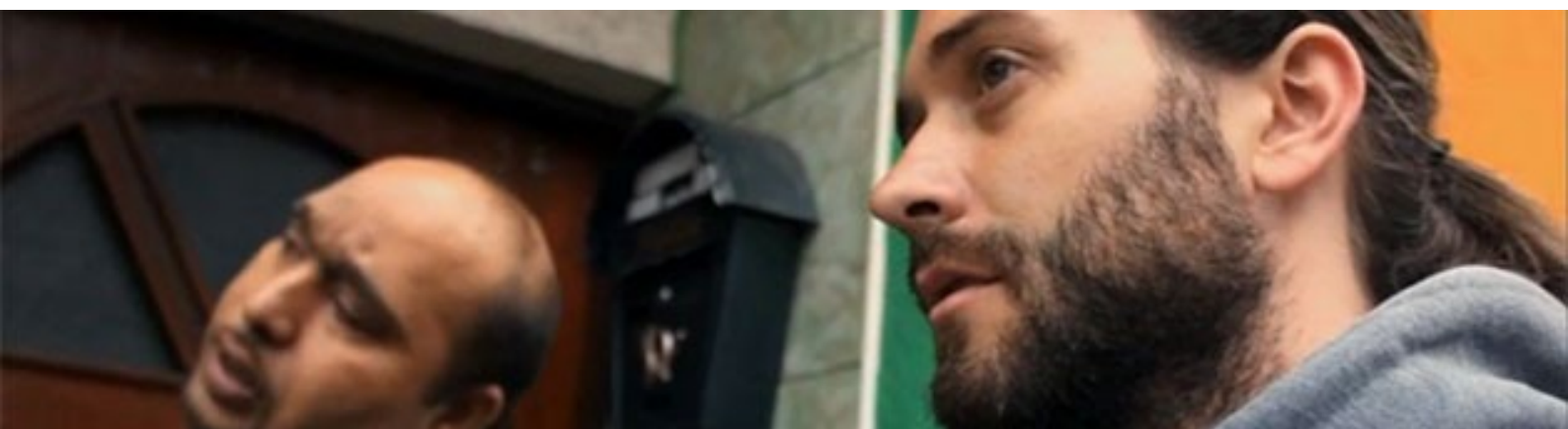
Dalším způsobem, jak rozproutit diskuzi, je připomenutí konkrétních scén z filmu (lektor může v případě potřeby film vrátit na některé konkrétní místo, pustit několik minut filmu a scénu pak se studenty rozebrat).

FORMÁT DISKUZE

Před zahájením je dobré si rozmyslet, jaký formát následné diskuze si zvolíme, přitom samozřejmě musíme vycházet z prostředí, ve kterém se pohybujeme a počtu studentů a studentek, se kterými budeme pracovat. Pro menší skupiny je vhodnější forma „kulatého stolu“, studenti sedí dokola a lektor s nimi vede partnerský dialog. Naproti tomu, pokud se projekce a následná diskuze odehrává v aule školy, větší třídě, kinosále, nezbyde lektorům nic jiného, než vést dialog prostřednictvím tak zvané panelové diskuze. To znamená, že moderátor a případný řečník sedí v čele a studenti proti nim. I v tomto případě je nutné dbát na to, aby studenti měli co největší možnost zapojit se do diskuze, a to i tak, aby reagovali jeden na druhého, což je v tomto prostředí náročné. (Například otázka „Chcete na to někdo reagovat?“ může studenty motivovat k vyjádření vlastního názoru na názor spolužáka.)

PŘÍTOMNOST PROTAGONISTŮ

K diskuzím je možné využít přítomnosti Jaroslava a Margity, protagonistů dokumentárního filmu. Vzhledem k tomu, že jejich kapacita je přirozeně omezená a také vzhledem k tomu, že diskuze se mohou snadno zvrtnout, a to i ve chvíli, kdy studenti proti sobě mají „živé Romy“, měli by se diskuzí účastnit pouze v případě, že je povede samotný režisér, nebo jiný dostatečně zkušený lektor.

Pro EDUCON vypracovala Saša Uhlová.

Vydání tohoto materiálu podpořila Nadace Open Society Fund Praha a Open Society Foundations.